

Ususret novoj europskoj Uredbi o zaštiti osobnih podataka

Gordana Muraja, magistra prava

Za nešto više od godinu dana, točnije 25. svibnja 2018., u cijeloj će Europi biti obavezna primjena Uredbe (EU) 2016/679 o zaštiti pojedinaca u vezi s obradom osobnih podataka i o slobodnom kretanju takvih podataka, koja svima koji na bilo koji način obrađuju osobne podatke fizičkih osoba daje nove obveze, a onima čiji se podatci obrađuju nova prava. S obzirom na promjene koje donosi u odnosu prema ispitanicima i podacima, najbolje bi bilo odmah započeti s pripremama za njenu primjenu.

1. Uvod

Digitalne tehnologije mijenjaju naš život svakodnevno i tolikom brzinom da mnogi od nas ne stižu pratiti promjene koje one donose. Iako je i pravno uređenje nastojalo držati korak, zapravo nam je jasno da je pravno uređenje puno sporije od promjena.

Da bismo ih uopće mogli koristiti, naši uređaji ostavljaju digitalne tragove na sve strane. Kad su postali svjesni da se iz tih digitalnih tragova mogu pročitati različiti podatci koji će im pomoći u daljnjoj ponudi i prodaji njihovih usluga, pružatelji usluga počeli su ih svjesno i namjerno prikupljati pa su podatci postali vrijedna roba koja se obrađuje, koristi i prodaje.

Kako je i zaštita osobnih podataka utemeljena u zaštiti osnovnih ljudskih prava, razvoj tehnologije svakodnevno je povećavao pritisak na potrebu zaštite privatnosti korisnika. Propisi koji uređuju zaštitu osobnih podataka više nisu dostatni da obuhvate sve ono što kompanije koje nam pružaju različite vrste digitalnih usluga s našim podacima mogu učiniti.

Trenutno važeća *Direktiva 95/46/EZ o zaštiti pojedinaca u vezi s obradom osobnih podataka i o slobodnom protoku takvih podataka* donesena je 24. listopada 1995. godine¹. U nešto više od 20 godina od njena donošenja razvoj digitalnih tehnologija i novih načina njihove upotrebe značajno je prerastao okvire koje je Direktiva postavila.

¹ CELEX: 31995L0046

Zbog svega toga, prije više od 4 godine, Europska Komisija započela je rad na novom uređenju ovog područja pa je još 2012. predstavila nacrt dokumenta koji je u travnju 2016. godine rezultirao *Uredbom (EU) 2016/679 Europskog parlamenta i Vijeća od 27. travnja 2016. o zaštiti pojedinaca u vezi s obradom osobnih podataka i o slobodnom kretanju takvih podataka te o stavljanju izvan snage Direktive 95/46/EZ (Opća uredba o zaštiti podataka)*². Uredba je i kod nas poznatija po kratici GDPR, koja dolazi od engleskog naziva General Data Protection Regulation.

Uredba je stupila na snagu dvadesetog dana od dana objave u Službenom listu Europske unije, odnosno 24.5.2016. godine, a njena je primjena obavezna za sve države članice od 25. svibnja 2018.³

O novostima u odnosu prema obradi podataka koje ova Uredba donosi nesumnjivo ćemo u narednom razdoblju puno govoriti. Istovremeno, ona je i prilično opširna: ukupno 99 članaka na 88 stranica i sve njene novosti nije moguće obraditi u jednom članku.

No upravo ta opširnost ukazuje na potrebu da se svi koji na neki način obrađuju osobne podatke fizičkih osoba Uredbom na vrijeme ozbiljno pozabave, kako bi se pripremili da je mogu primjenjivati kad ona stupi na snagu. Zato ćemo ovaj put dati pregled osnovnih pojmova.

2. Pravna snaga i mjesto Uredbe u pravnoj strukturi

Ustrojstvo pravne strukture EU direktivama i uredbama daje različito mjesto. Direktiva je zakonodavni akt kojim se utvrđuje cilj koji sve članice EU moraju ostvariti, ali svaka država samostalno određuje na koji će način i kojim sredstvima taj cilj biti ostvaren. Uredba je obvezujući zakonodavni akt koji se u cijelosti, i tako kako glasi, mora primijeniti u cijeloj EU. Direktiva koja je trenutno na snazi na različite je načine razrađena i primijenjena u nacionalnim zakonodavstvima, što je rezultiralo različitim pravnim rješenjima u različitim državama članicama. To je nesumnjivo djelovalo kao kočnica i na razvoj jedinstvenog digitalnog tržišta, na čijem razvoju EU radi i na druge načine. Mi smo kao građani Hrvatske i na svojoj koži osjetili da i nakon više od 3 godine od kako smo postali punopravni građani EU ne možemo na jednak način koristiti različite servise koji bi nam inače, ako govorimo o tehnologiji, trebali biti lako dostupni.

² CELEX: 32016R0679

³ Čl. 99. st. 2. Uredbe

U tome ulogu svakako ima i uređenje područja zaštite osobnih podataka i obveze pružatelja usluga u njihovoj zaštiti. Već sama činjenica da pružatelj usluge ne može sa sigurnošću računati na to da poznaje pravno uređenje i način na koji se mora odnositi prema korisniku može utjecati - i utjecala je - i na ponudu različitih usluga u različitim zemljama. Tako je EU u ovom koraku posegnula za uredbom kojom je pitanja važna za pružanje digitalnih usluga na jednak način uredila u svim državama članicama.

Važno je za uočiti da iz toga što je EU odlučila ovo područje urediti uredbom slijedi da Republika Hrvatska ne mora donositi propise kojima će dalje razrađivati tekst uredbe. Drugo lice tog istog pitanja je: svi oni koji u svome radu prikupljaju osobne podatke korisnika svojih usluga ne trebaju čekati na regulativu koju će Hrvatski sabor tek razraditi i donijeti. Propis koji treba primijeniti je već donesen, na snazi je, iako do njegove pune primjene ima još nešto više od godine dana.

3. Predmet zaštite i glavno područje primjene

Uredba (EU) 2016/679 (dalje u tekstu samo Uredba) utvrđuje pravila povezana sa zaštitom pojedinaca u pogledu obrade osobnih podataka i pravila povezana sa slobodnim kretanjem osobnih podataka; štiti temeljna prava i slobode pojedinca, a posebno njihovo pravo na zaštitu osobnih podataka. No i uz takvo utvrđenje, u članku 1. Uredba naglašava da se slobodno kretanje osobnih podataka unutar Unije ne ograničava ni zabranjuje iz razloga povezanih sa zaštitom pojedinaca u pogledu obrade osobnih podataka.

Glavno područje primjene je automatizirana i neautomatizirana obrada osobnih podataka koji se na neki način pohranjuju. No kako je uređaje koje svakodnevno koristimo nemoguće koristiti bez pohrane određene količine podataka o obitelji i prijateljima, od primjene Uredbe izričito je isključena obrada osobnih podataka koju provodi fizička osoba tijekom isključivo osobnih ili kućnih aktivnosti. Od primjene Uredbe također su isključene i aktivnosti koje se odnose na odabrana pitanja zajedničke vanjske i sigurnosne politike te aktivnosti koje obavljaju nadležna tijela u svrhu sprečavanja, istrage, otkrivanja ili progona kaznenih djela ili izvršavanja kaznenih sankcija, uključujući zaštitu od prijetnji javnoj sigurnosti i njihova sprečavanja.

Možemo reći da se Uredba zapravo odnosi na svako prikupljanje bilo kojeg podatka koji se prikuplja radi bilo koje vrste obrade. Kako je mnoge dijelove poslovanja nemoguće izvršiti bez obrade osobnih podataka, slijedi da se obveza primjene Uredbe odnosi na baš sva područja i

sve djelatnosti u kojima se za bilo koju svrhu i na bilo koji način bilježe osobni podatci fizičkih osoba.

4. Osnovni pojmovi

Za primjenu pravnih akata osobito je korisno kad sam akt u svojim uvodnim odredbama utvrđuje pojmove i time nam da okvir u kojem trebamo razmišljati o upotrijebljenim pojmovima. Osnovne definicije sadržane su u članku 4. no, s obzirom da je sama Uredba zapravo opširan pravni tekst koji uređuje mnoge detalje čiji prikaz prelazi mogućnosti i granice ovog članka, u ovom pregledu naglasit ćemo samo osnovne, koji su nam neophodni da bismo u glavnim crtama razmotrili što Uredba donosi.

Osobni podatak je svaki onaj koji se odnosi na pojedinca (Uredba dalje koristi izraz "ispitanik"), a koji se samostalno ili u kombinaciji s drugim podacima može upotrijebiti da bi se utvrdio identitet pojedinca. Uredba primjerice spominje ime, identifikacijski broj (OIB), podatak o lokaciji, mrežni identifikator ali naznačava da to može biti i jedan ili više čimbenika svojstvenih za fizički, fiziološki, genetski, mentalni, ekonomski, kulturni ili socijalni identitet tog pojedinca.

Obrada podataka je svaki postupak ili skup postupaka koji se obavljaju na osobnim podacima kao što su prikupljanje, bilježenje, organizacija, strukturiranje, pohrana, prilagodba ili izmjena, pronalaženje, obavljanje uvida, uporaba, otkrivanje prijenosom, širenjem ili stavljanjem na raspolaganje na drugi način, usklađivanje ili kombiniranje, ograničavanje, brisanje ili uništavanje.

Izrada profila je svaki oblik automatizirane obrade koji se sastoji od uporabe osobnih podataka za ocjenu osobnih aspekata povezanih s pojedincem, posebno za analizu ili predviđanje aspekata u vezi s radnim učinkom, ekonomskim stanjem, zdravljem, osobnim sklonostima, interesima, pouzdanošću, ponašanjem, lokacijom ili kretanjem tog pojedinca.

Pseudonimizacija je obrada osobnih podataka koja je tako izvedena da se osobni podatak više ne može povezati s određenim ispitanikom. Uvjet za to je da se dodatne informacije koje bi omogućile povezivanje osobnog podatka s ispitanikom drže odvojeno i da se tehničkim i organizacijskim mjerama osigura da se osobni podatci ne mogu pripisati pojedincu.

Povreda osobnih podataka je kršenje sigurnosti koje dovodi do slučajnog ili nezakonitog uništenja, gubitka, izmjene, neovlaštenog otkrivanja ili pristupa osobnim podacima koji su preneseni, pohranjeni ili na drugi način obrađivani.

Neke od osnovnih pojmova sadržajno već poznajemo i iz zakonodavstva trenutno na snazi u Republici Hrvatskoj. Tako u definicijama pojmova pronalazimo i pojmove *voditelj obrade* i *izvršitelj obrade*, a to su osobe koje važeći Zakon o zaštiti osobnih podataka⁴ naziva *voditeljem zbirke* i *izvršiteljem obrade*.

Voditelj obrade je fizička ili pravna osoba, tijelo javne vlasti, agencija ili drugo tijelo koje samo ili zajedno s drugima određuje svrhe i sredstva obrade osobnih podataka; kada su svrhe i sredstva takve obrade utvrđeni pravom Unije ili pravom države članice.

Izvršitelj obrade je fizička ili pravna osoba, tijelo javne vlasti, agencija ili drugo tijelo koje obrađuje osobne podatke u ime voditelja obrade.

5. Načela obrade podataka

Kad usporedimo načela obrade osobnih podataka kako su razrađena važećim Zakonom o zaštiti osobnih podataka, a koji je zasnovan na važećoj Direktivi, vidimo da je osnovna razlika kod utvrđivanja osnovnih načela na prvi pogled mala, a stvarno velika.

Uredba u načela uvodi dvije promjene: zahtjev da se osobni podatci, osim što, kao i do sada, trebaju biti obrađivani zakonito i pošteno, obrađuju *transparentno*. Taj se izraz u važećoj Direktivi uopće ne spominje.

Iako se i važeća Direktiva bavi sigurnošću obrade podataka, u novoj je Uredbi sigurnost obrade, odnosno obveza voditelja obrade podataka da osigura odgovarajuću sigurnost podataka koja uključuje i zaštitu od neovlaštene ili nezakonite obrade te slučajnog gubitka, uništenja ili oštećenja primjenom odgovarajućih tehničkih ili organizacijskih mjera utvrđena kao jedno od načela obrade.

Ono što se nije promijenilo je da se podatci prikupljaju s izričitom i zakonitom svrhom te da se dalje ne smiju obrađivati na način koji nije u skladu s tom svrhom; da trebaju biti primjereni, relevantni⁵ i ograničeni na ono što je nužno u odnosu na svrhe koje se obrađuju, da trebaju biti točni i ažurni i da treba poduzeti svaku razumnu mjeru da se netočni podatci bez odlaganja izbrišu ili isprave te da trebaju biti čuvani u obliku koji omogućuje identifikaciju ispitanika samo onoliko dugo koliko je potrebno u svrhe radi kojih se osobni podatci obrađuju.

⁴ Narodne novine, br. 103/03., 118/06., 41/08., 130/11.

⁵ relevantan - koji ima važnosti, utjecaja na što; bitan, važan, značajan; <http://hjp.znanje.hr>

Načelima obrade podataka posvećeno je cijelo poglavlje Uredbe, a nakon početnih utvrđenja slijede i detaljnija utvrđenja što se smatra zakonitom obradom, koji su uvjeti privole ispitanika te uvjeti privole djeteta u odnosu na usluge informacijskog društva.

U ovom poglavlju nalazimo i utvrđenja o obradi posebnih kategorija osobnih podataka, odnosno zabranu obrade osobnih podataka koji otkrivaju rasno ili etničko podrijetlo, politička mišljenja, vjerska ili filozofska uvjerenja ili članstvo u sindikatu te obradu genetskih podataka, biometrijskih podataka u svrhu jedinstvene identifikacije pojedinca, podataka koji se odnose na zdravlje ili podataka o spolnom životu ili seksualnoj orijentaciji pojedinca. Iako Uredba u stavku 1. članka 9. zabranjuje obradu posebnih kategorija podataka, istovremeno u stavku 2. uvodi cijeli niz iznimaka od tog pravila koja, načelno, možemo svesti na to da se iznimke od te zabrane odnose na situacije kad je obrada podataka propisana zakonom, odnosno kad je ispitanik dao izričitu privolu za obradu ili je podatak sam objavio.

6. Prava ispitanika / obveze voditelja obrade

Važan dio promjene odnosa prema pravima ispitanika su i odredbe o uvjetima privole ispitanika na obradu njegovih podataka, koje svoju drugu stranu imaju u obvezama voditelja obrade prema ispitaniku. Zapravo, Uredba ispod naslova "Prava ispitanika" utvrđuje obveze voditelja obrade koje se odnose na ostvarivanje prava ispitanika. I upravo u tom dijelu vidimo veliku promjenu. Naime, u trenutku prikupljanja podataka voditelj obrade obavezan je ispitaniku pružiti cijeli skup informacija koje su Uredbom detaljno propisane: identitet i podatke za kontakt s voditeljem obrade, podatke za kontakt sa službenikom za zaštitu osobnih podataka, svrhu i pravni temelj prikupljanja podataka, a ako se obrada temelji na "legitimnim interesima voditelja obrade" na temelju čl. 6. st. 1. t. (f), taj interes treba ispitaniku biti priopćen. Voditelj obrade također je u obvezi trenutku prikupljanja podataka ispitaniku priopćiti kome će otkriti prikupljene podatke, odnosno pojedine kategorije podataka, a i činjenicu ako prikupljene podatke namjerava prenijeti trećim osobama (kojom prilikom, naravno, treba ispuniti uvjete utvrđene Uredbom).

Osim ovih osnovnih, kako bi se osigurala poštena i transparentna obrada, voditelj obrade dužan je ispitaniku pružiti i dodatne podatke o razdoblju u kojem će osobni podatci biti pohranjeni, odnosno kriterijima kojima će se to razdoblje utvrditi. Voditelj obrade treba ispitanika upozoriti na pravo da zatraži pristup svojim osobnim podacima, ispravak, brisanje ili ograničenje obrade

te pravo da uloži prigovor na obradu, a i da u bilo kojem trenutku povuče privolu za obradu podataka.

Posebno je u ovom kontekstu zanimljivo pravo ispitanika da od voditelja obrade zatraži svoje osobne podatke, odnosno da zatraži da se njegovi osobni podatci prenesu drugom voditelju obrade. Tu je dalje i obveza upozorenja ispitanika na pravo da nadležnom tijelu podnese prigovor, obveza voditelja obrade da ispitaniku pruži informaciju o tome je li prikupljanje osobnih podataka zakonska ili ugovorna obveza ili uvjet nužan za sklapanje ugovora, ima li ispitanik obvezu pružanja osobnih podataka, ali i koje su moguće posljedice ako se takvi podatci ne pruže. Ono što se u ovom dijelu dodatnih uvjeta također ističe je i obveza voditelja obrade da ispitanika obavijesti o tome hoće li se podatci koristiti za profiliranje te da ispitaniku pruži "*smislene informacije*" o tome o kojoj je logici obrade riječ, kao i o važnosti i predviđenim posljedicama takve obrade za ispitanika.

I za kraj, članak 13., koji govori o obvezama voditelja obrade, utvrđuje obvezu da se ispitaniku priopći namjera da se prikupljeni osobni podatci dodatno obrađuju, u svrhu različitu od one za koju su osobni podatci prikupljeni.

Iako vidimo da su odredbe o obvezama voditelja obrade ne samo brojne nego i prilično detaljne, Uredba postavlja još jedan zahtjev: da informacije pružene ispitaniku trebaju biti izrečene jasnim i jednostavnim jezikom.

Kao što možemo vidjeti i iz ovog poglavlja Uredba je vrlo opširna te sve aspekte njene primjene nije moguće obraditi u jednom članku. Ovdje smo naznačili osnovne pojmove, mogli bismo reći da je ovo samo uvod u novu regulativu kojom je na razini EU uređeno područje zaštite osobnih podataka.

Copyright © Gordana Muraja 2017